

**ЕСТЕТИЧНІ ШУКАННЯ ПИСЬМЕННИКІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ
У ЖАНРІ ПОВІСТІ**

У 1930-х роках яскраве українське відродження було безжалюбно знищене радянським режимом. Талановиті українські митці, зокрема М. Драй-Хмара, М. Зеров, М. Рильський, Є. Плужник, В. Сосюра, П. Филипович, М. Хвильовий та багато інших, зазнали репресій. Багатьох було розстріляно, ув'язнено або примушено служити владі. Загалом понад 300 українських літераторів зазнали репресивних дій і тільки 25 із них повернулися з таборів [3, с. 80]. Цей час – надто важка та трагічна доба в історії української літератури, що зазнала непоправних втрат.

Виступ Микити Хрущова, першого секретаря ЦК КПРС, на XX з'їзді партії 1956 року вважають початком десталінізації [1, с. 3]. У промові він розвінчав культ особи Сталіна, що стало важливим кроком у боротьбі з репресивною спадщиною тогочасного правління, передусім створивши сприятливі умови для лібералізації політики, суспільства, культури. Виступ Хрущова спонукав українську інтелігенцію переосмислювати історичне минуле, намагатися відновити довіру до держави, а також покласти кінець страху, який панував у країні упродовж десятиліть. Декомунізація суспільства охопила важливі сфери культури, освіти та економіки. Вона стала сигналом для молодшої української інтелігенції розпочати нову спробу національно-культурного відродження, відомого як рух шістдесятників [4, с. 74].

Метою статті є осмислити та схарактеризувати естетичні шукання письменників-шістдесятників у повістевому жанрі.

За енциклопедичним довідником «Рух опору в Україні: 1960-1990»: «Шістдесятники – це назва покоління української інтелігенції, що увійшло в культуру та політику України у другій половині 1950-х років, під час «відлиги», та найповніше творчо виявило себе на початку та в середині 1960-х» [6, с. 11]. Шістдесятники не тільки сприяли відродженню української культури, але й поєднували інтелектуальні зусилля з активною громадянською позицією, що дозволяло чинити активний спротив тоталітаризму. Діяльність шістдесятників стала важливим етапом в історії України, бо вона заклала основи для подальшої боротьби за державну незалежність та національні культурні цінності.

На ситуацію, яка виникала у тогочасному суспільстві, відразу відгукнулися українські митці, котрі у своїй творчості осмислювали складні історичні та сучасні їм проблеми. Відтак літературний процес у 1960-1980-х роках поживався в руслі посилення психологізму, уваги до історіософських тем, глибинних досліджень особистості та її конфліктів. Письменники відповідно до власної творчої позиції проголосили свободу творчості, безжалюбно розхитуючи панівний канон соцреалізму. У цьому контексті виділяємо низку українських повістей, які відкривали нові горизонти духовного світу авторів, їх творчий потенціал, засвідчуючи оригінальні художні свідомість та мислення, заґрунтовані у фундаментальні проблеми буття. Так, проза М. Вінграновського, Є. Гуцала, В. Дрозда, П. Загребельного, В. Земляка, В. Шевчука та ін. мала неабиякий вплив на розвиток української літератури другої половини ХХ століття. Кожен із них, змальовуючи широкий спектр думок і переживань українців, так чи так звертався до проблем національної ідентичності, культурної свідомості та справжнього патріотизму. Осмислюючи історичну трагедію українського народу, митці намагалися вплинути на тоталітарний режим, послабити його, при цьому закликали суспільство до змін, свободи, сміливих рішень. І звичайно усі суспільні, ідеологічні, духовні трансформації були відображені у творах шістдесятників. Передусім у повістях вони заглиблювалися у психологію, мораль та взаємостосунки між людьми. Наприклад, В. Дончик зазначав, що Є. Гуцало був незвичайним письменником, який зумів вловити не лише основні тенденції людської душі, а й її нюанси, адже автор майстерно розкривав складні емоції, загострені почуття, афективні стани персонажів. Його проза реалістична і поетична одночасно, енергійна та щира («Мертва зона», «Родинне вогнище», «Подорожні», «Мати своїх дітей», «Шкільний хліб», «Голодомор» та ін.). Є. Гуцало вміло поєднував модерністські стилістичні прийоми, невичерпність української мови, жанрове новаторство. Митець по-своєму зображав реальність, сміливо виходячи за усталені стильові чи поетологічні межі, художні традиції, впливаючи на подальший розвиток української прозового дискурсу.

Одним із яскравих представників письменників-шістдесятників є Г. Тютюнник, творчість котрого проникає глибоко в душі читачів, порушуючи значущі питання буття людського «Я», совісті, гідності, відповідальності, гуманізму та взаємодопомоги. Автор чітко вказував на суспільні проблеми, описуючи простих людей у буденних життєвих ситуаціях, акцентуючи на їхній моральності чи її відсутності, взаємозв'язках із соціумом («Життя Артема Безвіконного»). Совість – невід'ємний елемент у моральній структурі особистості персонажа Г. Тютюнника, адже вона допомагає увиразнити глибини людської природи, моралі та відповідальності. Письменник заглиблювався у складний внутрішній світ українців, котрі шукають своє місце в суспільстві посеред соціальних зрушень та трансформацій [2, с. 5].

Творчість митця, як і інших шістдесятників, часто постає на перетині правди та совісті, стає підґрунтям для моральних та етичних принципів. Отже, письменник влучно використовує повістевий жанр, аби порушити важливі суспільні, національні, духовні питання, розкрити основні механізми людської душі, причини внутрішніх конфліктів та почуттів, описати соціальні зміни та їх вплив на цінності, традиції і мораль. Повість Г. Тютюнника відкриває нові горизонти для висвітлення важливих питань крізь призму власного загостреного сприйняття тогочасної дійсності та почуття справедливості («Вогник далеко в степу»).

Шістдесятники часто зверталися до зображення життя дітей – повоєнного покоління, скаліченого духовно («Облога») та й фізично («Климко»). Так, Г. Тютюнник осмислював їхній внутрішній світ, характер та переживання, формування свідомості і власного досвіду. Дійсність у Г. Тютюнника інтерпретована крізь призму життя дітей, тому влада не завжди пильно цензурувала його тексти, особливо про дітей, хоч митець висвітлював надважливі тогочасні проблеми.

Дитячі переживання автор, як правило, описував з власного життєвого досвіду, оскільки він теж був дитиною війни, відчувши її травми, що безперечно вплинули на формування та становлення його особистості. Проживаючи разом з персонажами ті ж емоції та почуття, Г. Тютюнник протиставляв апокаліптичні події війни та красу дитячої душі, доброту малих героїв до навколишніх [2, с. 21]. Адже діти, на думку письменника, несуть світло в собі попри все.

Поєднання документальності та ліризму було особливою ознакою естетичних пошуків шістдесятників, адже це й відрізняло їхню творчість від попередників. Особливої широти оповідній манері надавали автобіографічні елементи, що забезпечували глибше розуміння характеру й переживань персонажів, мотивували добрі чи злі наміри. Адже «прожитий» опис подій краще сприймається читачами [5, с. 161]. Шістдесятники піднесли повістевий жанр на новий рівень через психологічний компонент, розширення проблематики та історіософської теми, ускладнення композиції та моделі персонажа.

Отже, естетичні шукання письменників-шістдесятників стали ключовим етапом у розвитку української літератури другої половини ХХ століття. Їхня творчість втілила дух пошуку, новаторства і протесту щодо усталених стереотипів, канонів соцреалізму, тогочасної ідеології. Це дозволяє говорити про актуальність прози українських письменників доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердиховська Б. Шістдесятники – бунт покоління. Українська мова та література. 2006. №14-15. С. 3-11.
2. Григ'ір Тютюнник: «З любові й муки народжується письменник...»: біобібліогр. нарис / авт. нарису Л. Б. Тарнашинська; упоряд. Г. І. Гамалій. Київ, 2011. 136 с.
3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987). Харків: Фоліо, 2003. 143 с.
4. Зборовська Н. Шістдесятники. Слово і час. №1. 1999. С. 74-80.
5. Касян К. Відображення інтелектуально-культурного простору 60-70 рр. ХХ ст. у мемуарах українських шістдесятників. Українознавчий альманах. 2011. №5. С. 159-162.
6. Рух опору в Україні 1960-1990. Енциклопедичний довідник / гол. ред. О. Зінкевич. Київ: Смолоскип, 2010. 802 с.